

۱۵۹۲۵۶۹
۹۷,۹,۱۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

روایت‌های کهن فارسی:

قصه‌ها و حکایت‌ها

با مروری بر تاریخچهٔ روایت‌شناسی

و نظریه‌های روایت

میرحسین میرزایی

(عضو هیأت علمی دانشگاه کوثر بنفورد)

مژگان میرحسینی

(عضو هیأت علمی دانشگاه کوثر بنفورد)

کتابخانه ملی ایران
تألیف علمی

سرنشانه	:	دربیر، مریم
عنوان و نام پدیدآور	:	روایت‌های کهن فارسی قصه‌ها و حکایت‌ها: با مروری بر تاریخچه روایت‌شناسی و نظریه‌های روایت/مریم دربیر، مرگان میرحسینی.
مشخصات نشر	:	تهران: تمدن علمی، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	:	۲۷۸ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۸۱۲۷-۶۵-۹
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	روایت‌گری-- تاریخ
موضوع	:	Narration (Rhetoric)-- History
ناشر افزود	:	میرحسینی، مرگان
رده‌بندی کنگره	:	PN۲۱۲/د۴۹ ۱۳۹۷
رده‌ی دیویی	:	۸۰۸/۳
سازمان کتابشناسی ملی	:	۵۱۴۲۲۹۶

انتشارات
تمدن علمی

روایت‌های کهن فارسی:

قصه‌ها و حکایت‌ها

مریم دربیر، مرگان میرحسینی

(عضو هیأت علمی دانشکده ادبیات و زبان‌های خارجی، دانشگاه تهران)

صفحه آرای: مهدی مسری

چاپ اول: ۱۳۹۷

تیراژ: ۵۵۰ نسخه

لیتوگرافی: کوثر

چاپ: رامین

خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهدای ژاندارمری

بن بست گرانفر، پلاک ۴، تلفن ۶۶۴۱۲۳۵۸

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

شابک ۹۷۸-۶۰۰-۸۱۲۷-۶۵-۹

فهرست

سخنی، اسرارانده	۱۱
پیشه‌تار	۱۳

فصل اول: مروری بر تاریخچه روایت‌شناسی

درآمد	۱۷
۱-۱. روایت چیست؟ و روایت‌شناسی چیست؟ تعریفی دارد؟	۱۷
۲-۱. ویژگی‌های تمایزبخش روایت	۲۰
۳-۱. تاریخچه روایت‌شناسی و نظریه‌های روایت	۲۱
۱-۳-۱. دوره صورت‌گرایی	۲۳
۲-۳-۱. دوره ساختارگرایی	۲۸
۳-۳-۱. گرایش‌های امروزی	۴۶
۴-۳-۱. گرمس و تحول نظریه‌های روایت	۵۳

فصل دوم: قصه و حکایت

درآمد	۵۹
۱-۲. قصه چیست؟	۵۹
۲-۲. خصوصیات عمده قصه‌ها	۶۱
۳-۲. عناصر ساختاری قصه‌ها	۶۴

۴-۲. حکایت چیست؟ ۶۶

۵-۲. اصطلاحات خاص ادبیات روایی ۶۶

فصل سوم: متون دوره برجسته ۷۰

درآمد ۷۰

۱-۳. سندبادنامه ۷۰

۱-۱-۱. عناصر روایی سندبادنامه ۷۲

۲-۱-۳. حکایت‌های برگزیده ۷۳

۲-۱-۳. داستان زن و گوسفند و پیلان و حمدونگان ۷۳

۲-۱-۳. داستان کودک پنج‌ساله و گنده‌پیر و طراران ۷۵

۲-۱-۳. نایت و کفشگر و اهل شارستان ۷۷

۲-۱-۳. داستان عاشق و گند پیر و سنگ گریان ۷۹

۳-۱-۳. معرفی منابع ۸۷

کتاب‌ها ۸۷

مقالات ۸۸

پایان‌نامه‌ها ۸۹

۲-۳. سمک عیار ۹۰

۱-۲-۳. عناصر روایی سمک عیار ۹۰

۲-۲-۳. نمونه‌ای از قصه سمک عیار؛ آزاد شدن سمک و ده ساهان ۹۲

۳-۲-۳. معرفی منابع بیشتر ۱۰۵

کتاب‌ها ۱۰۵

مقالات ۱۰۶

پایان‌نامه‌ها ۱۱۰

۳-۳. مرزبان‌نامه ۱۱۱

- ۱-۳-۳. عناصر روایی مرزبان‌نامه..... ۱۱۲
- ۲-۳-۳. حکایت‌های برگزیده..... ۱۱۲
- ۱-۲-۳. حکایت هنبوی با ضحاک..... ۱۱۳
- ۲-۲-۳. داستان شگال خرسوار..... ۱۱۴
- ۳-۲-۳. در ملک نیکبخت و وصایایی که فرزندان را به وقت وفات فرمود..... ۱۱۷
- ۴-۲-۳. داستان سه انباز راهزن با یکدیگر..... ۱۲۰
- ۵-۱-۳. داستان رای هند با ندیم..... ۱۲۱
- ۲-۳-۳. داستان غنی ماهی‌خوار با ماهی..... ۱۲۳
- ۲-۳-۳. داستان بچه زاغ، زاغ..... ۱۲۳
- ۸-۲-۳. داستان خرو باغ آسیابان..... ۱۲۴
- ۹-۲-۳. داستان طبایع نادان..... ۱۲۶
- ۱۰-۲-۳. داستان روباه با خروس..... ۱۲۶
- ۱۱-۲-۳. داستان مارافسای و مار..... ۱۲۸
- ۱۲-۲-۳. داستان برزگر با گرگ و مار..... ۱۲۹
- ۱۳-۲-۳. داستان مرد باغبان با خسرو..... ۱۳۰
- ۳-۳-۳. معرفی منابع بیشتر..... ۱۳۱
- کتاب‌ها..... ۱۳۱
- مقالات..... ۱۳۱
- پایان‌نامه‌ها..... ۱۳۳
- ۴-۳. جوامع الحکایات و لوازم الروایات..... ۱۳۸
- ۱-۴-۳. حکایت‌های برگزیده..... ۱۳۹
- ۱-۱-۴-۳. سبب زهر آلود و دزدان..... ۱۳۹
- ۲-۱-۴-۳. حکایت زرگر و درودگر..... ۱۴۰
- ۳-۱-۴-۳. غرور بخت آزمای..... ۱۴۳

۱۴۵		۴-۱-۴. صحیفه‌ای از خزانه غیب
۱۴۶		۵-۱-۴. حضرت سلیمان و خاریشت
۱۴۷		۶-۱-۴. چاه مکن بهر کسی
۱۴۹		۷-۱-۴. زن دانا و کاردان
۱۵۰		۲-۴-۳. معرفی منابع بیشتر
۱۵۰		کتاب‌ها
۱۵۱		مقالات
۱۵۱		پایان‌نامه‌ها
۱۵۲		۵-۲. رج بعد از شدت
۱۵۳		۶-۵-۳. عناصر در ابرای فرج بعد از شدت
۱۵۵		۲-۵-۳. حکایت‌های برگزیده
۱۵۵		۱-۲-۵-۳. حکایت
۱۵۸		۲-۲-۵-۳. حکایت
۱۶۱		۳-۲-۵-۳. حکایت
۱۶۳		۴-۲-۵-۳. حکایت
۱۶۷		۵-۲-۵-۳. حکایت
۱۷۱		۶-۲-۵-۳. حکایت
۱۷۳		۳-۵-۳. معرفی منابع بیشتر
۱۷۳		کتاب‌ها
۱۷۴		مقالات
۱۷۵		پایان‌نامه‌ها
۱۷۵		۶-۳. طوطی‌نامه
۱۷۸		۱-۶-۳. عناصر روایی در طوطی‌نامه
۱۸۰		۲-۶-۳. قصه‌های برگزیده

فهرست ۹

۱۸۱	 ۱-۲-۶-۳ داستان شب چهل و هفتم
۱۸۴	 ۲-۲-۶-۳ داستان شب سی و چهارم
۱۸۹	 ۳-۲-۶-۳ داستان شب بیست و نهم
۱۹۵	 ۳-۶-۳ معرفی منابع بیشتر
۱۹۵	 کتاب‌ها
۱۹۶	 مقالات
۱۹۷	 پایان‌نامه‌ها
۱۹۸	 ۷-۳ هزار و یک شب
۱۹۹	 ۱-۷-۳ حکایت‌های برگزیده
۲۰۰	 ۱-۱-۷-۳ حکایت تدبیرین
۲۰۱	 ۲-۱-۷-۳ حکایت هارون ابونوا
۲۰۲	 ۳-۱-۷-۳ حکایت ملوک الموت
۲۰۶	 ۴-۱-۷-۳ حکایت بنده مقرب
۲۰۹	 ۵-۱-۷-۳ حکایت مرد پاکدامن
۲۱۲	 ۶-۱-۷-۳ حکایت شیخ نایب
۲۱۶	 ۲-۷-۳ معرفی منابع بیشتر
۲۱۶	 کتاب‌ها
۲۱۸	 مقالات
۲۱۹	 پایان‌نامه‌ها
۲۲۰	 ۸-۳ حمزه‌نامه
۲۲۳	 ۱-۱-۳ عناصر روایی قصه امیر حمزه
۲۲۴	 ۲-۱-۳ نمونه‌ای از قصه امیر حمزه
۲۲۴	 ۱-۲-۸-۳ «جنگ کردن امیر با بهرام خاقان و بستن او را به حضور نوشیروان عادل»
۲۲۷	 ۲-۲-۸-۳ «عاشق شدن امیر بر دختر نوشیروان که او را مهرنگار نام بود»

۲۲۸.....	۳-۲-۸. جنگیدن لندهور با حمزه.....
۲۳۲.....	۳-۱-۳. معرفی منابع بیشتر.....
۲۳۲.....	کتاب‌ها.....
۲۳۳.....	مقالات.....
۲۳۴.....	پایان‌نامه‌ها.....
۲۳۵.....	۳-۹. امیر ارسلان نامدار.....
۲۳۶.....	۳-۹-۱. عناصر روایی داستان امیر ارسلان نامدار.....
۲۳۷.....	۳-۹-۲. تمهیدهای از داستان امیر ارسلان نامدار.....
۲۶۴.....	۳-۹-۳. معرفی منابع بیشتر.....
۲۶۴.....	کتاب‌ها.....
۲۶۵.....	مقالات.....
۲۶۶.....	پایان‌نامه‌ها.....
۲۶۸.....	کتابنامه.....
۲۶۷.....	فارسی.....
۲۷۲.....	لاتین.....

سخنی با خواننده

به همان نسبت که اندیشه و نگاه بشر تغییر کرد و دیگر در ظرف یک زمان و یک مکان خاص ننگنجد، روایت او نیز از زندگی، از جهان و از خودش تغییر کرد و به تبع این تغییر، روایت‌شناسی هم از روایت‌شناسی کلاسیک و کهن؛ ارسطویی و ساختارگرایانه به روایت‌شناسی جهان‌های موازی و ممکن رسید. در این راه پریچ و خم، درازی که روایت و روایت‌شناسی پشت سر گذاشته، به عنوان یک شاخه میان‌رشته‌ای نه تنها از دانش زبان‌شناسی سود برده بلکه از پیشرفت‌هایی که در دنیای علم و در تئوریک‌های نو، روی داده نیز فایده بر گرفته است.

کاربرد واژه روایت‌شناسی در نروتن تودروف در دستور زبان دکامرون (۱۹۶۹) برمی‌گردد و عمر پریچ بر روی برامون روایت حدود پنجاه سال است و اگر ژرف‌تر بکاویم بیش از یک دهه می‌شد اما تغییرات روایت و روایت‌شناسی در طول این زمان اندک چشم‌گیر بود. در اصل عمر درازی که روایت دارد، چنان‌که روایت را به قدمت بشر دانسته‌اند، این تغییرات چشمگیر و حتی تکان‌دهنده است.

در فصل نخست کتاب حاضر برآنیم که پرهیزی از این را در پیش چشم خواننده گرامی مجسم کنیم، در پیچ و خم‌های آن درنگ کرده و مراحل تغییری را که روایت‌شناسی داشته است، از صورتگرایی و ساختارگرایی گرفته تا ساختارگرایی نشان دهیم. مبنای نگارش فصل نخست این بوده که در فلسفه خواننده اندیشه‌ورز خارخاری بیافرینیم تا خود پی نظریه‌های روایت را از صورت‌گرایی / شکل‌شناسی / ریخت‌شناسی و ساختارگرایی گرفته تا بساخت‌گرایی و نظریه جهان‌های موازی و جهان‌های ممکن بگیرد. در پایان این فصل، با طرح پرسش‌هایی سعی شده تا خوانندگان محترم خود ماجرای روایت را از حکایت، قصه و رمانس گرفته تا داستان کوتاه و رمان واقع‌گرا، مدرن و پست مدرن دنبال نمایند. در فصل دوم کتاب به تعریف قصه و حکایت می‌پردازیم،

ویژگی‌های هریک را بیان می‌کنیم و از عناصر ساختاری آنها سخن می‌گوییم و درباره اصطلاحات خاص ادبیات روایی شامل صحنه، لحن، شخصیت، زاویه دید و... توضیحاتی می‌دهیم. در فصل سوم نمونه‌هایی از حکایت‌ها و قصه‌ها را که با دقتی و سواس گونه از میان بسیارها برگزیده‌ایم، به همراه معرفی کوتاه هریک از متون داستانی، در پیش روی پژوهشگران و خوانندگان گرامی قرار می‌دهیم تا بتوانند آموخته‌ها و دانسته‌هایشان را در تجزیه و تحلیل این متون به کار گیرند و مبحث روایت و عناصر روایی را در آنها دنبال نمایند. از امتیازات پژوهش حاضر، کتاب‌شناسی و معرفی مقاله‌ها و پایان‌نامه‌هایی است که در ارتباط با هریک از متون برگزیده آورده‌ایم؛ این کتاب‌شناسی در بخش پایانی هر کدام با عنوان معرفی منابع، درج شده است. امید است استادان محترم رشته زبان و ادبیات فارسی و دانش‌آموزان عزیز این رشته، این مختصر را ژرف‌تر بکاوند و نگارندگان را از کاستی‌های آن باخبر سازند.

مریم درپر و مؤسسان میرحسینی

تابستان ۱۳۹۶

بجنورد